

Türkiye’de Geleceğin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Nasıl Olmalıdır?*

How Should Social Studies Education Program Be in the Future in Turkey?

Prof. Dr. Şefik Yaşar - Yrd. Doç. Dr. Tuba Çengelci - Arş. Grv. Ömür Gürdoğan Bayır

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının gelecekte nasıl olması gerektiğini, yapılan çalışmalara göre ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını Sosyal Bilgiler Öğretim Programını tüm öğeleriyle ya da yalnızca kimi öğeleri ile ele alan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmalar 2005-2011 yılları arasında yapılmış olan, Yüksek Öğretim Kurumunun tez arşivinde erişime açık olan doktora ve yüksek lisans tezleri, ULAKBİM veri tabanında taranan makaleler ve Sınıf Öğretmenliği Eğitimi, Sosyal Bilimler Eğitimi sempozyumunda sunulmuş ve tam metin olarak basılan bildirilerdir. Araştırmanın verileri programın öğeleri göz önünde bulundurularak betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutlarında yapılan program değerlendirme çalışmaları ışığında sürekli geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Araştırmada elde edilen sonuçlar bağlamında, gelecekteki Sosyal Bilgiler Öğretim Programının özelliklerine yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Programı

Abstract

Main purpose of this study is to describe how Social Studies Education Program should be in the future according to results of the evaluation studies. Document analysis based on qualitative research methods

was used in the study. In this context, data of the study comprised studies which examines Social Studies Education Program in terms of components of the program. Doctoral dissertations and master’s theses in Higher Education Council archive, articles indexed by data base of ULAKBİM, printed presentations of Primary School Education Teacher Education, Social Studies Education Symposium which were done from 2005 to 2011 were included in the study. Descriptive analysis technique was used in the study. To conclude, it can be said that attainments, content, teaching-learning process, and assessment process of Social Studies Education Program should be renewed continuously according to program evaluation studies. Recommendations were presented for the future of Studies Education Program in light of the results of this study.

Keywords: Social Studies, Education Program

Giriş

Eğitim sistemlerinin ülke kalkınmasına katkıda bulunabilmesi, çağın gelişmelerini takip edebilen ve bu gelişmelere ayak uydurabilen bireyler yetiştirebilmesi, eğitim kurumları sayesinde olanaklıdır. Bireyleri yetiştirme görevini üstlenen eğitim kurumları bu görevini eğitim programları yoluyla yerine getirir. Bu nedenle, eğitim programlarının uluslararası standartlar ve yenilikler ölçüsünde sürekli geliştirilmesi gereklidir. Programın etkililiğinin sorgulanması ve

Prof. Dr. Şefik Yaşar, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, syasar@anadolu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Tuba Çengelci, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, tubacengelci@anadolu.edu.tr

Arş. Grv. Ömür Gürdoğan Bayır, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ogurdogan@anadolu.edu.tr

* Bu makale 05-08 Ekim 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

değerlendirilmesi ise programın geliştirilmesi, daha iyi ve etkili hale getirilmesi için başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Türkiye’de program geliştirme çalışmaları bağlamında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında hazırlanarak 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan 2004 ilköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı, bireyin yaşama etkin olarak katılmasını, doğru kararlar vermesini ve sorun çözmesini destekleyici bir yaklaşımı benimsemektedir (Gültekin, 2005, s.519). Bu program çağdaş gelişmeler ışığında öğrencilerin bilgiyi üreten ve kullanan bireyler olarak yetiştirmelerini, gereksinim duydukları beceri ve değerleri kendi yaşantıları yoluyla geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bu bağlamda programın, öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimseme ve yaşama geçirme konusunda olumlu bir girişim olduğu söylenebilir.

Değişen teknoloji ile birlikte küreselleşen dünyada eğitim programları aracılığıyla etkili vatandaş yetiştirme çabalarının önemli ayaklarından birini sosyal bilgiler oluşturmaktadır. Geçmiş Antik Yunan’a kadar uzanan sosyal bilgiler, disiplinlerarası bir vatandaşlık eğitim programı olarak 20. yüzyıla girerken ABD’de sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlardaki büyük toplumsal dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2009). Ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süre içerisinde sosyal bilgilere yüklenen anlam çağın koşulları, toplumun gereksinimleri ve sosyal bilgiler alanında çalışmalar yapan kurum ve kişilerin amaç ve felsefi anlayışlarına göre değişiklikler göstermiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003). Sosyal bilgiler ile ilgili bütün farklı görüşleri kapsayacak genel bir tanım yapmak güçtür. Bu bağlamda farklı özellikleri ve işlevleri doğrultusunda sosyal bilgiler dersine ilişkin tanımlarda vurgulanan özellikler şöyle sıralanabilir (NCSS, 1994; Öztürk, 2009):

- Etkili ve demokratik vatandaşlık eğitimi programıdır.
- Değişen dünya koşullarında sosyal yaşama etkin bir vatandaş olarak katılmayı sağlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılmasına yöneliktir.
- Sosyal bilimlerle insani bilimlerin bütünleştirilmesine dayanan disiplinlerarası bir derstir.

Sosyal Bilgiler Programı ile toplumun kültürel değerlerinin yeni kuşaklara aktarılmasının yanı sıra öğren-

cilerin araştırma, sorgulama, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler Programının, öğrencilerin çok yönlü yetişmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır (Gültekin, 2008). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nce Sosyal Bilgiler dersinin amaçları şöyle belirlenmiştir (NCSS, 2005):

- Toplumsal yaşam anlayışı çerçevesinde bireysel ve kültürel kimliği tanımlama,
- Okulda ve toplumda katılım etkinliklerini gerçekleştirme,
- Dünyayla ilgili önemli konularda duyarlı bireyler olmayı sağlama,
- Demokratik ilkelere bağlı olarak karar verme becerileri edinme,
- Toplumsal olaylara vatandaş olarak etkin katılımı sağlama.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kazandırmak istediği amaçların etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının, program öğeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmasını ve uygulama koşullarının dikkate alınmasını gerektirmektedir (Aykaç, 2007). Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], değişen ve gelişen koşulları göz önünde bulundurarak 2004 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim programını yeniden hazırlamıştır. Hazırlanan programda Sosyal Bilgiler şöyle tanımlanmıştır (MEB, 2004):

“Bireyin varlığını gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla, tarih, coğrafya, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, psikoloji, felsefe, ekonomi gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan, öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından yola çıkarak oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.”

Programların gelişen koşullar bağlamında değiştirilmesinin yanı sıra uygulama sırasında da geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü var olan programlar uygulama sırasında geliştirildiğinde toplumların gereksinim duyduğu bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlayabilecektir. Program geliştirme; program değerlendirme araştırmasının bulguları doğrultusunda, programın amaç, içerik, öğretim süreçleri ve değerlendirme boyutlarının geliştirilmesine yönelik sistemli çabaların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2001).

Bir program hazırlanırken programdaki tüm öğelerin göz önüne alınarak düzenlenmesi ve uygulama sonuçlarına göre geliştirilmesi gerekir.

Program geliştirmenin birikimsel bir süreç olduğu göz önüne alındığında, yapılan eleştiriler dikkate alınarak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının daha etkili ve işlevsel olabilmesi için katılımcı bir anlayışla programın yeniden gözden geçirilmesi, programın süreç içerisinde değerlendirilmesi, aksayan yönlerinin giderilmesi açısından önemlidir (Yaşar, 2005). Bu bağlamda 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmaların incelenmesi, çalışmaların doğurguları ışığında programda yapılması gereken düzenlemelerin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu araştırmaların, geleceğin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının özelliklerinin ortaya konmasında da katkı getireceği bir gerçektir. Bu araştırma da sözü edilen gereksinimden kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının gelecekte nasıl olması gerektiğini yapılan değerlendirme çalışmaları doğrultusunda ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile ilgili yapılan çalışmaların programın,

- kazanımlarına ilişkin çıkarımları nelerdir?
- içeriğine ilişkin çıkarımları nelerdir?
- öğretme-öğrenme süreçlerine ilişkin çıkarımları nelerdir?
- değerlendirme sürecine ilişkin çıkarımları nelerdir?

Yöntem

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının gelecekte nasıl olması gerektiğini yapılan çalışmalar doğrultusunda ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesi tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmanın veri kaynağını Sosyal Bilgiler Öğretim Programını ele alan çalışmalar oluşturmuştur. Bu çalışmalar, 2005 yılından 2011 yılına kadar yapılmış ve Yüksek Öğretim Kurumunun tez arşivinde erişime açık olan doktora ve yüksek lisans tezleri ile ULAKBİM veri tabanında taranan makaleler, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi, Sosyal Bilimler Eğitimi ve Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme sempozyumunda sunulmuş ve tam metin olarak basılan bildirilerden oluşmaktadır. Ulaşılan çalışmalara ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bağlamında İncelenen Çalışmalar

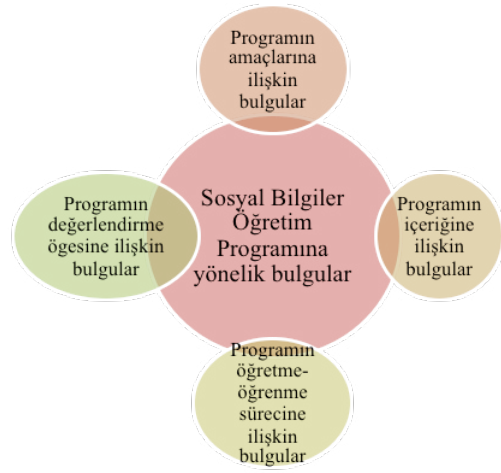
Çalışmanın türü	f
Yüksek lisans ve doktora tezleri	38
ULAKBİM veri tabanında taranan makaleler	14
Bildiriler	
Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu	3
Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumları	9
Sosyal Bilimler Eğitimi Kongreleri	9
Bildiriler Toplamı	21
TOPLAM	73

Tablo 1’de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Öğretim Programını çeşitli yönleriyle konu eden 38 adet yüksek lisans ve doktora tezine Yüksek Öğretim Kurumunun tez arşivinden ulaşılmıştır. ULAKBİM veri tabanında taranan 14 adet makale de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında incelenmiştir. Bildiriler kapsamında ise Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu’nda sunulan ve tam metin olarak basılan, doğrudan Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı’nı inceleyen 3 bildiri; Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumları’nda sunulan ve tam metin olarak basılan 9 bildiri, Sosyal Bilimler Eğitimi Kongreleri’nde sunulan ve tam metin olarak basılan 9 bildiri araştırmancının veri kaynağını oluşturmuştur. Araştırma kapsamında ele alınan çalışmalara genel olarak bakıldığında Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla ilgili olarak 38 adet yüksek lisans ve doktora tezi, 14 adet ULAKBİM veri tabanında taranan makale; ulusal kongre ve sempozyumlarda sunulmuş ve tam metin olarak basılmış 20 adet bildiri olmak üzere toplam 73 çalışmanın incelendiği söylenebilir.

Araştırmancının verileri programın öğeleri göz önünde bulundurularak betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu kapsamda öncelikle ilgili çalışmalarda programın amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme bölümlerine yönelik elde edilen veriler sınıflandırılmıştır. Daha sonra bu dört öğe ile ilgili olarak çalışmalarda yer alan veriler analiz edilerek temalara ulaşılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular çalışmalardan yapılan doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Araştırmancının güvenilirlik çalışması için iki araştırmacı ve bir eğitim programı alan uzmanı ilgili çalışmaları ayrı ayrı analiz ederek programın dört boyutuna ilişkin temalar belirlemiştir. Daha sonra araştırmacılar ve alan uzmanı belirledikleri temalarda yer alan farklılıklar üzerinde tartışarak görüş birliğine varmışlardır. Araştırmada elde edilen bulgular bağlamında, gelecekteki Sosyal Bilgiler Öğretim Programının özelliklerinin nasıl olması gerektiği ortaya konmaya çalışılmış, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının geliştirilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmancının bulguları amaçlara paralel olacak biçimde dört ana kategori altında sunulmuştur. Bu kategoriler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yönelik Bulgulara İlişkin Kategoriler

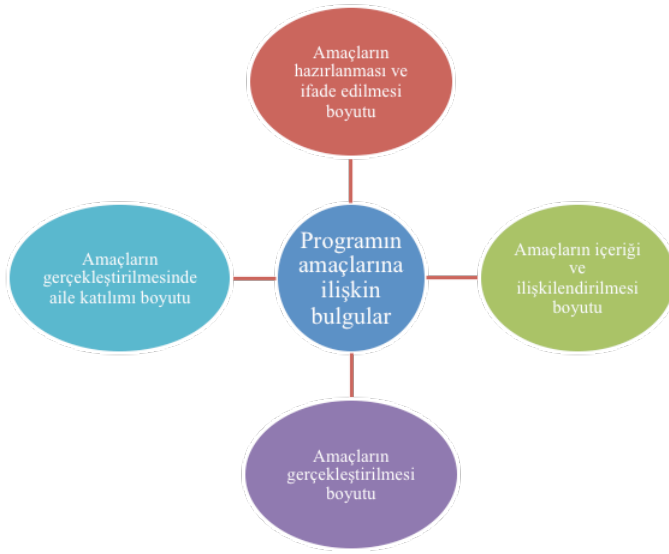
Şekil 1’de görüldüğü gibi araştırmancının bulguları; programın amaçları, programın içeriği, programın öğretme-öğrenme süreci ve programın değerlendirme ögesine ilişkin bulgular olmak üzere 4 ana kategori altında toplanmıştır. Her bir başlık altında oluşturulan temalar ve bu temalara ilişkin olarak çalışmalarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yönelik yer verilen öneriler sıralanmıştır.

Programın Amaçlarına İlişkin Bulgular

Programın amaçlarına ilişkin bulgular temasında oluşturulan alt temalar Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2’de görüldüğü gibi, programın amaçlarına ilişkin bulgular temasında, *amaçların hazırlanması ve ifade edilmesi*, *amaçların içeriği ve ilişkilendirilmesi*, *amaçların gerçekleştirilmesi* ve *amaçların gerçekleştirilmesine aile katılımı boyutu* alt temaları oluşturulmuştur.

Amaçların hazırlanması ve ifade edilmesi boyutuna ilişkin olarak incelenen çalışmalarda kazanımların oluşturulmasında gerek öğrenci gerek yerleşim birimlerinin özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Kazanımlarının oluşturulmasında genel amaçların gözden geçirilmesi gerektiği, eğitimde etkili olan çağdaş, düşünce ve yaklaşımların, bu alanda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların, Milli Eğitim Temel Kanunu’nun dikkate alınmasının önemli olduğunu ifade eden çalışmaların yanı sıra ulusal ve evrensel değerler dengesinin gözetilmesi ve kazanımlara yeni üst düzey kazanım-

Şekil 2. Programın Amaçlarına İlişkin Bulgular

ların eklenmesi gerektiğini vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır. Kazanımların yazılmasında ise yazım kurallarına dikkat edilmesi gerektiği, bilgi, beceri, değer ve tutum biçiminde düzenlenmesi üzerinde durulan konular arasındadır.

Bu çalışmalardan amaçların hazırlanması ve ifade edilmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

Kazanımların oluşturulma sürecinde mevcut zaman, süre, yerleşim birimlerinden kaynaklanan ihtiyaçlar daha etkin bir şekilde belirlenmeli, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin belirlenmesinde daha etkin ölçütler oluşturulmalı ve elbette öğrenci gelişim özellikleri daha uygulanabilir tarzda dikkate alınmalıdır (Kılıçoğlu, 2007).

Programda 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler konuları ile ilgili genel amaçlar gözden geçirilmeli, ihtiyaçlara cevap verebilecek, günümüzdeki ve gelecekteki gelişmelere uyaranabilecek esneklikte yeniden yapılandırılmalıdır (Kalaycıoğlu, 2007).

Programın kazanımları yeniden gözden geçirilmeli, eğitim durumlarını öğrenciler için uğraştırıcı hale getirebilmek için yeni üst düzey kazanımlar eklenmelidir (Arslan ve Demirel, 2007).

Kazanımların ifade edilmesinde amaç yazım kurallarına tam dikkat edilmemiştir. Ayrıca kazanımları bilgi, beceri ve değer-tutum boyutlarında daha sistematik olarak düzenlemek ve genel amaçlarla ilişkilendirmek olasıdır (Doğanay, 2008).

Programda amaçların hazırlanması ve ifade edilmesine ilişkin verilen örnekler ışığında kazanımların doğru ifade edilmesine, bilgi, beceri, değer ve tutumlar bağlamında boyutlandırılmasına ilişkin önerilerin yer aldığı söylenebilir. Ayrıca kazanımların oluşturulmasında öğrenci ve bölge özellikleri dikkate alınarak üst düzey kazanımların eklenmesi ile programın daha da zengin duruma geleceği ifade edilebilir.

Amaçların içeriği ve ilişkilendirilmesi boyutu konusunda incelenen çalışmaların, ara disiplinlerle, diğer kazanımlarla ve derslerle ilişkilendirilmesinin açık bir biçimde yapılması gerektiği ve kazanımların içeriğinin de sezgi ve hayal gücüne önem vermesini önerdiği görülmektedir. Ayrıca kazanımların küresel gelişmelerle ilgili konularla yakından ilişkili olmasına önem verilmiştir.

Bu çalışmalardan amaçların içeriği ve ilişkilendirilmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

Programda sezgi ve hayal gücü içeren kazanımlara da yer verilmelidir (Atik, 2006).

Öğrencilerin dünyadaki küresel gelişmelerle ilgili önemli konulara duyarlılık geliştirebilmelerini sağlayacak kazanımlara yer verilmedir (Gömlüksiz ve Bulut, 2006).

Çalışmalardan verilen örneklerle bakıldığında, kazanımların hem ara disiplinlerle hem de diğer derslerle

ilişkilendirme boyutunun net biçimde yapılması gerektiği söylenebilir. Ayrıca, kazanımlarının içeriğinin çocukların hayal gücünü geliştirmeye yönelik olması gerektiği ifade edilebilir.

Amaçların gerçekleştirilmesi boyutuna ilişkin olarak irdelenen çalışmalarda kazanımlara ulaşmada sınıf mevcudunun önemli olduğu ve kazanımlara etkili biçimde ulaşmak için buna yönelik etkinlik bankalarının oluşturulmasının kolaylık sağlayacağı ifade edilmiştir. Buna ek olarak değerlerin kazandırılmasına yönelik etkinliklerin bunu sağlayabilecek düzeye getirilmesi ve kazanımlara hizmet edecek etkinliklerin ise dersin süresi, özellikleri gibi çeşitli yönlerinin göz önünde bulundurularak hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Kazanımlara ulaşmada öğretmenlerin yaşadıkları sorunların dikkate alınması gerektiği ve bu sorunlara yönelik çözümlerin geliştirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bu çalışmalardan amaçların gerçekleştirilmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciye kazandırılması düşünülen kazanımların hedeflenen düzeyde gerçekleştirilmesi için mümkün olabildiğince sınıf mevcutlarının azaltılmasında büyük yarar vardır. Öğretmenlerin bireysel farklılıklara duyarlı öğretim ve çoklu zekâ gibi çağdaş öğrenme yaklaşımlarını kalabalık sınıflarda uygulamaları oldukça güçtür. Bu nedenle, sınıf mevcutlarının 20-30 arası öğrenci sayısı ile sınırlı tutulması için gerekli çalışmaların bir an önce başlatılması gerekir (Erköse, 2007).

Her bir kazanım için hazırlanan etkinlik sayısı artırılarak etkinlik bankası oluşturulabilir. Öğretmenler kendi sınıfının fiziksel ve sosyo ekonomik duruma göre bu etkinliklerden seçip uygulayabilir (Arslan ve Demirel, 2007).

... bu eğitim süreçlerinde öğretmenlerin programın kazanımlarına ilişkin uygulamada karşılaştıkları sorunlar sorgulanmalı ve bu sorunlar için gerekli iyileştirmeler de anında yapılmalıdır (Güven ve Alp, 2008).

SBÖP’de yer alan, öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmelerini sağlamaya katkıda bulunacak kazanım ve etkinlikler bu yöndeki amacı etkili biçimde gerçekleştirebilecek düzeyde ele alınıp işlenmelidir (Gömlüksiz ve Cüro, 2011).

İncelenen çalışmalardaki örneklerle bakıldığında, belirlenen kazanımların etkili biçimde gerçekleştirilmesi için sınıf mevcutlarının düşürülmesinin önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca, öğretmenlere kolaylık

sağlama açısından kazanımlara yönelik etkinlik bankası oluşturulmasının öneriler arasında yer aldığı görülmektedir. Kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin olarak getirilen önerilerde yine ulusal ve evrensel değerlere vurgu yapıldığı söylenebilir.

Amaçların gerçekleştirilmesinde aile katılımı boyutuna ilişkin incelenen çalışmalarda, kazanımların aile yapısına uygun olması gerektiğine ve okul aile-işbirliğinin önemine yer verilmiştir. Buna ek olarak programda kazanımlar boyutunda ailelerin sorumluluklarının belirlenmesinin önemli olduğu ve bu konuda ailelere de eğitim verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Amaçların gerçekleştirilmesinde aile katılım boyutuna ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

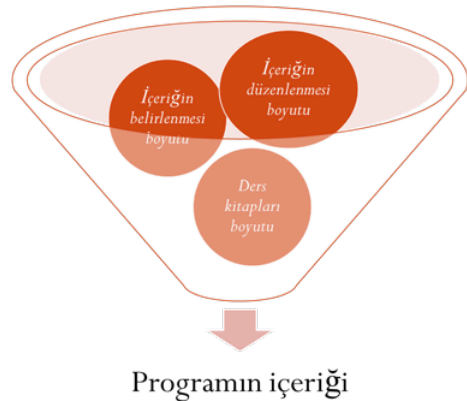
Öğretim programında yer alan davranışlarla ailede kazanan davranışların gelişmesini ortadan kaldıracak tebdiller alınmalı okul aile ilişkileri geliştirilmelidir (Yavuz, 2010).

Programların amaçları, genel yapısı ve ailelere düşen sorumluluklar konusunda öğretim yılı başında okullarda ailelere yönelik eğitim çalışmaları yapılmalıdır (Kaya ve Ersoy, 2007).

Amaçların gerçekleştirilmesinde aile boyutuna ilişkin olarak çalışmaların aile kültürü ile kazanımların birbirine ters düşmemesi gerektiğini önerdiği ifade edilebilir. Ayrıca, kazanımların gerçekleştirilmesi için aileye düşen görev ve sorumluluklar bağlamında onlara yönelik çalışmaların önemli olduğu söylenebilir.

Programın İçeriğine İlişkin Bulgular

Programın içeriğine ilişkin bulgular temasında oluşturulan alt temalar Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3. Programın İçeriğine İlişkin Bulgular

Şekil 3'te görüldüğü gibi, programın içeriğine ilişkin bulgular temasında *içeriğin belirlenmesi, içeriğin düzenlenmesi ve ders kitapları boyutu* alt temaları oluşturulmuştur.

İçeriğin belirlenmesi boyutunda incelenen çalışmaların, bölgesel farklılıklar da dikkate alınarak içeriğin ülke koşullarına ve gereksinimlerine uygun olması gerektiğini ve bunun için öğrencilerin görüşlerine de yer verilmesinin önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Sosyal Bilgiler Programının içeriğinin daha ayrıntılı olmasını, milli ve Atatürk'le ilgili konulara daha çok yer verilmesini, çevre ile ilgili ve güncel konuların yer almasını öneren çalışmalar bulunmaktadır. Yine bu konudaki çalışmalar ulusal ve evrensel değerleri benimsetecek etkinliklerin önemini ele almışlardır.

Bu çalışmalardan içeriğin belirlenmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

Öğretmenlerin bir kısmı, programla ilgili açıklama ve önerilerinde; milli konulardan ve Mustafa Kemal Atatürk'ten yeterince bahsedilmediğini ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili daha derinlemesine araştırmalar yapılarak konuya açıklık getirilebilir (Yavuz, 2010).

Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri etkin biçimde benimsemelerini sağlayacak etkinliklere daha fazla yer verilmelidir (Gömlüksiz ve Cüro, 2011).

Dünyada her alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak sosyal bilgiler dersinin konu alanları da değişmektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler programları günün ve ülkenin koşullarına ve ihtiyaçlarına uyumlu bir şekilde hazırlanmalıdır (Şimşek, Aydınöz ve İbret, 2009).

Çocuk Hakları Sözleşmesinin sadece beş maddesi verilmiştir. Bunun yerine sözleşme hakkında kısaca bilgi verilip diğer maddeler de eklenebilirdi (İnan Köroğlu, 2006).

Verilen örnekler incelendiğinde, milli konular ve Atatürk'le ilgili içeriğin zenginleştirilerek öğrencilerin milli kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemelerinin içerik açısından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesine önem verilmesi gerektiği, ülkenin koşulları ve gereksinimlerinin önemli olduğu belirtilebilir. Sosyal Bilgiler Programının çevre konularına ve güncel konulara yer vermesi gerektiği ve bunun için de tartışmaya olanak sağlayacak ortamların oluşturulmasının önemli olduğu belirtilebilir.

İçeriğin düzenleme boyutunda ele alınan çalışmaların, programda ön koşul nitelikte içeriklere dikkat edilerek hazırlanmasını, öğrencileri düşünmeye yönlendirecek konulara yer verilmesini, konular arasındaki bağlantıların dikkate alınmasını ve neden-sonuç ilişkilerine önem verilmesini önerdikleri görülmüştür. İçeriğin düzenlenmesinde bölgesel farklılıkların ve öğrenci gereksinimlerinin önemli olduğunu, yakından uzağa ve aşamalılık ilkesine uyulması gerektiğini ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca incelenen çalışmalar, içeriğin düzenlenmesinde dersin öğretim süresinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Tüm bunların yanı sıra ara disiplinlerle ilişkilendirme, kavram, beceri ve değer kazandırma ve bunların nasıl yapılacağına ilişkin yönlendirici açıklamalara gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir.

Bu çalışmalardan içeriğin düzenlenmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

Program içeriği düzenlenirken düzenleniş sırasında önkoşul içeriklere dikkat edilerek düzenleme yapılmalıdır (Kılıçoğlu, 2007).

Etkinliklerin aktif öğretim yöntemlerini içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi 1 yıl süre ile örneklerden yararlanıldıktan sonra öğretmenlerin etkinlikleri bölgesel şartlar ve öğrenci ihtiyaçlarını dikkate alarak kendilerinin hazırlanması sağlanmalıdır (Aykaç, 2007).

Programda içerik öğrencilerin derinlemesine düşünmesine fırsat verecek şekilde düzenlenmelidir (Atık, 2006).

İçeriğin düzenlenmesine ilişkin verilen örnekler incelendiğinde, içeriğin düzenlenmesinde önkoşul davranışların önemli olduğu ve öğrenci düşünme becerilerini ön plana çıkarması gerektiği söylenebilir. Ayrıca, bölgesel koşulların ve öğrenci gereksinimlerinin içeriği kazandırmada dikkate alınması gereken bir nokta olarak görülebilir.

Ders kitapları boyutuna ilişkin incelenen çalışmalar, ders kitaplarının içeriğinin öğrencilerin kazanımlara ulaşmasını sağlayacak biçimde hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Ders kitaplarında öğrencileri etkin kılacak ve onların ilgisini çekecek etkinliklere yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca farklı bölgelere yönelik aynı kazanımların ele alındığı farklı etkinlikleri içeren ders kitaplarının olmasının önemli olduğu önerilirken, kitaplar içerisinde yer alan bilgilerin değişen koşullar ışığında güncellenmesi gerektiği de ele alınmıştır.

Bu çalışmalardan içeriğin düzenlenmesine ilişkin olarak şu örnekler verilebilir:

...Öğrencinin derse olan ilgisini artırıcı nitelikte görsel ve işitsel materyallerle ders süslenmeli, ders kitaplarında da şekil ve muhteva olarak buna uygun düzenlemelere gidilmeli... (Akgül, 2006)

Etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi için, ders kitaplarının amaca uygunluğu ve niteliği de son derece önemlidir. Bunun için, öğrenci seviyesine uygun, daha fazla şekil, harita ve resimlerle desteklenmiş, öğrenci seviyesiyle örtüşen ders kitapları hazırlanmalıdır (Uzun, 2007).

Farklı bölgeler için farklı içeriklerin ve etkinliklerin yer aldığı, ancak aynı kazanımlara ulaşılmasını sağlayan ders kitapları basılmalıdır (Ekinci, 2007).

Her eğitim öğretim yılı sonunda kitaplar gözden geçirilmeli ve içerisindeki bilgiler değişen şartlara ve bilgilere göre güncellenmelidir (Yavuz, 2010).

Ders kitaplarının düzenlenmesine ilişkin verilen örnekler incelendiğinde, ders kitaplarının ilgi çekici ve öğrenci düzeyine uygun olmasının vurgulandığı söylenebilir. Ders kitaplarında bölgesel farklılıkların önemli bir etken olduğu ve gerekli güncellenmelerin yapılması üzerinde durulduğu ifade edilebilir.

Programın Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Bulgular

Programın öğretme-öğrenme sürecine ilişkin bulgular temasında oluşturulan alt temalar Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Programın Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Bulgular

Şekil 4’te görüldüğü gibi, programın öğretme-öğrenme sürecine ilişkin bulgular temasında *etkinliklerin hazırlanması ve uygulanması* ile *fiziksel alt yapı ve eğitim teknolojileri* alt temaları oluşturulmuştur.

Etkinliklerin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların etkinliklerin öğrenilenleri günlük yaşama uygulama şansı vermesini, tüm öğrencilerin ilgisini çekmesini ve etkinliklerin öğrencileri kazanımlara ulaştıracak nitelikte olmasını önerdikleri görülmüştür. Ayrıca bu çalışmalarda hazırlanan bu etkinliklerin birden çok yöntem-teknik barındırması gerektiğine, gezi-gözleme ağırlık verilmesine, öğretmenin yapılandırmacılık konusunda üzerine düşen rolleri yerine getirmesine, etkinliklerde yer alan ders içi ve dışı ilişkilendirmelere ayrıntılı yer verilmesine, öğretmenlerin etkinliklerde öğrencilerin tüm gelişim alanlarını dikkate almasına vurgu yapılmıştır. Yine bu çalışmalarda, öğretmenlere farklı yöntem ve tekniklerin etkili uygulaması için seminerler verilmesi gerektiğine de dikkat çekilmiştir. Etkinliklerin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin olarak incelenen çalışmalar, sınıf mevcutlarının azaltılması ve ders süresinin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Etkili bir öğretim için etkinlik hazırlarının oluşturulması önerilmiştir.

Bu çalışmalardan etkinliklerin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin şu örnekler verilebilir:

Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saat süresi artırılmalıdır (İnan Köroğlu, 2006; Akgül, 2006; Uzun, 2007; Dilmaç, 2008; Altınöz, 2008; Aslan, 2009; Uslu, 2007; Kalaycıoğlu, 2007)

Öğretmen, her derste birden çok öğrenme-öğretme stratejisi, yöntem ve tekniğini bir arada iç içe kullanmalıdır (Kuyucu, 2007).

Yeni sosyal bilgiler öğretimi programında yer alan etkinlikler, öğrencilerin kazanımlara doğrudan ulaşabilecek şekilde ve öğrencilerin seviyelerine uygun olacak şekilde yeniden gözden geçirilerek, gerekli düzenlenmelere gidilmelidir (Ersoy, 2009).

...öğretim programlarının temel dayanağı olan yapılandırmacı yaklaşım ve bu doğrultuda öğretmenin değişen rolleri, öğretmene düşen görevler vb. konularında bilgilendirilmelidir (Ayten, 2006).

İlköğretim okullarındaki sınıf mevcutları azaltılmalı, okulun bulunduğu yerleşim yeri bu konuda göz önüne alınmalıdır (Akdağ, 2008).

Etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi için, gezi ve gözleme gereken önemin verilmesi gerekmektedir (Uzun, 2007).

Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin işlenişinde öğrencilerin, fiziksel, sosyal ve ruhsal gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak öğrenci katılımlarını artırmalıdır; öğrencilerin ilgisini çekecek ders etkinliklerine yer vermelidir (Akdağ, 2009).

Etkinliklerin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin verilen örnekler incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin haftalık süresine vurgu yapıldığı söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin yöntem ve teknikler konusunda bilgilendirilmesinin, sınıfta farklı tekniklerin bir arada kullanılmasının ve etkinliklerin öğrenci düzeyine uygun hale getirilmesinin önemli görüldüğü söylenebilir.

Fiziksel altyapı ve eğitim teknolojilerine ilişkin çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların okulların teknolojik yapı ve araç-gereç donanımı bakımından iyileştirilmesi ve program değişikliğinde kaynak, yetmişmiş eleman ve alt yapının göz önüne alınması gerektiğini önerdikleri görülmüştür. Ayrıca bazı çalışmaların sosyal bilgiler laboratuvarı kurulması gerektiğini önerdiği ve okulların İnternet bağlantısı bakımından iyileştirilmesi gerektiğini ifade ettikleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmalardan fiziksel altyapı ve eğitim teknolojilerine ilişkin şu örnekler verilebilir:

Programın tüm okullarda aynı başarıyla uygulanabilmesi de okulların tümünün araç- gereç ve fiziki yapıya sahip olmasını gerektirdiğinden tüm okulların bu açılardan yeniden değerlendirilip fiziki alt yapı ve araç-gereç açısından donatılmasını gerektirmektedir (Aykaç, 2007).

Okullarda öğrencilerin kullanabileceği bilgisayar ve internet bağlantıları bulunmalı ve okul kütüphaneleri zenginleştirilmelidir (Çetin, 2007).

Programın etkin ve verimli uygulanabilmesi için okullar araç-gereç, bilgisayar, kütüphane vb. yönünden desteklenmelidir (Yavuz, 2010).

...tüm okullarda Sosyal Bilgiler Laboratuvarı kurulmalı, deney sadece fen bilimlerinde yapılır görüşü değiştirilmelidir (Ulu Kalın, 2007).

Öğrencilerin araştırmalarda yasadıkları zorlukları ortadan kaldırmak için okullarda öğrencilerin internet kullanabilecekleri ortamlar oluşturulmalı, var olan kütüphaneler kaynak açısından güçlendirilmelidir. Öğrencilere araştırma yöntem ve teknikleri öğretilmeli ve bu konuda ailelere eğitim desteği verilmelidir (Ersoy ve Kaya, 2008).

Fiziksel alt yapı ve eğitim teknolojilerine ilişkin verilen örnekler incelendiğinde, çalışmaların genellikle okullardaki alt yapının iyileştirilmesi konusunu vurguladıkları söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler laboratuvarı kurulmasının ve okulların araç-gereç bakımından zenginleştirilmesinin önemini belirttikleri ifade edilebilir.

Programın Değerlendirme Ögesine İlişkin Bulgular

Programın değerlendirme ögesine ilişkin bulgular temasında oluşturulan alt temalar Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Programın Değerlendirme Ögesine İlişkin Bulgular

Şekil 5'te görüldüğü gibi, programın değerlendirme ögesine ilişkin bulgular temasında değerlendirme konusunda eğitim gereksinimi, değerlendirme çalışmalarının hazırlanması ve uygulanması ile değerlendirme konusunda yaşanan sorunlar alt temaları oluşturulmuştur.

Değerlendirme konusunda eğitim gereksinimi boyutuna ilişkin çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların ortak olarak ölçme-değerlendirme konusunda paydaşlara eğitim verilmesi gerektiğini ele aldıkları ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak bu konuda eğitim fakültelerindeki derslerin gözden geçirilmesi gerektiğini ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışmalardan değerlendirme konusunda eğitim gereksinimine ilişkin şu örnekler verilebilir:

Öğretmen, veli ve öğrencilerin yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı konusunda, özellikle yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının öngördüğü alternatif ölçme ve değer-

lendirme yaklaşımı konusunda bilgi sahibi kılınmaları gerekmektedir. Bu konuda öğretmenlere kesitsel bir hizmet içi eğitim yerine süreç içerisinde gelişimi sağlayacak bir mesleki gelişim planlaması yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda hizmet içi eğitimler, öğretmenlerin uzun vadede ve sistematik olarak ölçme ve değerlendirme yaklaşımları konusunda bilgi edinebilecekleri, edindikleri bu bilgileri çeşitli araçlar geliştirerek uygulamaya geçirebilecekleri ve geliştirdikleri araçları kullanarak bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunları tartışıp sonuçlarını tekrar uygulamalarına yansıtabilecekleri workshoplar şeklinde düzenlenmelidir (Yıldırım, 2010).

Eğitim fakültelerinde ölçme ve değerlendirme derslerine daha geniş kapsamlı yer verilmeli, ölçme ve değerlendirmenin önemi burada öğretmen adaylarına mutlaka kavratılmalıdır (Turan, 2010).

Ölçme ve değerlendirme konularında öğretmenler hizmet içi eğitim kursuna alınmalıdır (Kuyucu, 2007).

Öğretmenler için ölçme-değerlendirme konusunda bir el kitabı hazırlanmalıdır (Özçelik ve diğerleri, 2009).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrenci ve velilerini alternatif ölçme ve değerlendirme araçları konusunda bilinçlendirmek için eğitici konferanslar düzenlenebilir (Algan, 2008).

Değerlendirme konusunda eğitim gereksinimine ilişkin verilen örnekler incelendiğinde, çalışmaların gerek hizmet öncesi gerekse hizmet içi eğitimlerle ölçme-değerlendirmeye ağırlık verilmesi gerektiğini vurguladıkları söylenebilir. Ayrıca bu konuda el kitapları hazırlamanın önemini belirttikleri ifade edilebilir.

Değerlendirme çalışmalarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin çalışmaların, ölçme-değerlendirme boyutunun sadeleştirilmesi, anlaşılır hale getirilmesi ve ek örnekler verilmesi gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Ayrıca sınav içeriklerinin programın içeriği ile tutarlı olması gerektiğini ifade etmektedirler.

Bu çalışmalardan değerlendirme çalışmalarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin şu örnekler verilebilir:

Program ve öğretmen kılavuz kitaplarında uygulanması beklenen ölçme ve değerlendirme araçları ile ilgili daha fazla açıklamaya ve örnek uygulamalara yer verilmelidir (Algan, 2008).

Ölçme ve değerlendirme çok zaman almaktadır ve tam anlamıyla uygulanamamaktadır. Aynı zamanda öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeyi tam olarak kavrayamadıkları gözlenmiştir (Uzun, 2007).

Programın uygulama ve değerlendirme sürecinde uygulanması öngörülen etkinlikler ve formlar uygun sayılara indirilmeli, kırtasiyecilik azaltılmalıdır (Çetin, 2007).

Değerlendirme çalışmalarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin örnekler incelendiğinde, ölçme-değerlendirme ile ilgili açıklamaların yetersiz olduğunu ifade ettikleri söylenebilir. Ayrıca ölçme-değerlendirmenin zaman alıcı olduğunun belirtildiği ve bu etkinliklerin azaltılmasının önerildiği belirtilebilir.

Değerlendirme konusunda yaşanan sorunlarla ilgili olarak çalışmaların ölçme-değerlendirme konusunda kırtasiye yüküne dikkat çektikleri görülmüştür. Buna paralel olarak, ölçme-değerlendirme formlarının azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu çalışmalardan değerlendirme konusunda yaşanan sorunlara ilişkin şu örnekler verilebilir:

Ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanılması sürecinde yaşanan evrak yükü, kaybolma sorunu gibi sorunların giderilmesine yönelik olarak kullanılabilecek ve öğretmen ve öğrencilerin birlikte eklemeler yapmalarına imkân da verebilecek çalışma kitabı benzeri ayrı bir ölçme ve değerlendirme kitabı basılıp öğretmen ve öğrencilere dağıtılarak bu konudaki dağınıklık giderilebilir (Yıldırım, 2010).

Gözlem ve değerlendirme formları azaltılıp uygulanabilir hale getirilmelidir (Ataman, 2007).

...Araştırma ödevi verilirken dikkat edilecek noktalar ölçek olarak sunulmalı ve bu ölçek ödevin okunmasını gerektiren sorular içermelidir (Hersan, 2008).

Otantik değerlendirmenin nasıl yapılacağı ünitelerde açıklanmalıdır (Doğanay, 2008).

Değerlendirme konusunda yaşanan sorunlara ilişkin verilen bu örnekler incelendiğinde, ölçme değerlendirmede yaşanan sorunun giderilmesi için bu konuda ayrı bir kaynak basılmasını ve formların azaltılmasını önerdikleri söylenebilir. Ayrıca bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklamalara gereksinim duyulduğu belirtilebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Geleceğin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının nasıl olması gerektiğini yapılan değerlendirme çalışmaları ışığında ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada,

programın amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutlarında veriler elde edilmiştir. Alanyazında gerçekleştirilen kuramsal ve uygulamalı çalışmalarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programının amaçları boyutunda amaçların hazırlanması ve ifade edilmesine, amaçların içeriği ve ilişkilendirilmesine, amaçların gerçekleştirilmesine ve amaçların gerçekleştirilmesinde aile katılımına ilişkin birtakım görüş ve önerilerde bulunulmuştur. Programın kazanımları belirlenirken öğrencilerin gelişim özelliklerinin, hazırbulunuşluk düzeylerinin, toplumun ve çağın gereksinimlerinin göz önünde bulundurulması gerektiği yapılan çalışmalarda da vurgulanmıştır. Alanyazında amaçların diğer derslerle, ara disiplinlerle programda yer alan beceri ve değerlerle ilişkilendirilmesi gerektiği ve amaçların öğrencilere kazandırılmasında aile ile işbirliği yapılması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Michaelis ve Garcia (1996, ss.5-6) sosyal bilgiler dersinin evrensel amaçlarını bilgiye ilişkin amaçlar, beceriye ilişkin amaçlar, değerlere ilişkin amaçlar ve sosyal katılıma ilişkin amaçlar biçiminde belirtmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programı Sosyal Bilimler alanına ilişkin toplumun gereksinim duyduğu amaçları, düşünme ve iletişim açısından gerekli becerileri, demokratik vatandaşlığın gerektirdiği değerleri, bireysel ve grup etkileşimini içermelidir. 2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler öğretim programı bilgi, beceri ve değerlere ilişkin amaçları içermektedir. Bireysel ve grup etkileşimine ilişkin amaçlar ise Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler öğrenme alanında yer almaktadır. Bu nedenle hazırlanan Sosyal Bilgiler programının belirtilen evrensel amaçlar açısından uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler programına ilişkin yapılan çalışmalarda da bilgi, beceri ve değerler bağlamında amaçların hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.

Programın içeriği ile ilgili bulgulara bakıldığında içeriğin belirlenmesi, düzenlenmesi ve içeriğin sunumunda ders kitapları ile desteklenmesine yönelik bulgular elde edilmiştir. İlgili alanyazında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında içeriğin çağın koşulları ile ülkede ve dünyada yaşanan gelişmeler ışığında düzenlenmesi gerektiği vurgulanmakta; içerikte ulusal, evrensel ve güncel konulara dengeli biçimde yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. İçeriğin düzenlenmesinde yakından uzağa ilkesinin göz önünde bulundurulması gerektiğine yer verilmektedir. Ders kitaplarının da programın içeriğine uygun biçimde görsel, ilgi çekici, öğrencinin düzeyine uygun olarak güncelleştirilmesinin altı çizilmektedir. 2004 Sosyal

Bilgiler Programı içerik boyutunda öğrenme alanları yoluyla bir çeşit tematik öğrenmeyi gerçekleştirmektedir (Yaşar, 2005, s.334). Öğrenme alanları belirlenirken farklı Sosyal Bilim disiplinleri de işe katılmış; önceki Sosyal Bilgiler programının aksine Sosyal Bilgiler dersi Tarih ve Coğrafya disiplinlerinin ağırlığından kurtarılmaya çalışılmıştır. Bu derste öğrencilerin yakın çevrelerinden başlayarak Sosyal Bilim disiplinleri yoluyla toplumsal kişilik kazanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında ön görülen öğrenme alanları NCSS'in belirlendiği temalarla da örtüşmektedir. (Yaşar, 2009).

Öğretme-öğrenme süreci boyutunda, alanyazında yapılan çalışmalar etkinliklerin hazırlanması ve uygulanması ile fiziksel altyapı ve eğitim teknolojileri konularına odaklanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretme-öğrenme sürecinde uygulanacak etkinliklerin öğrencinin düzeyine uygun, güncel ve yaşama dönük olması, etkinliklerde dersin süresinin göz önünde bulundurulması, öğrencinin etkin olabileceği öğretim yöntem ve tekniklerinin işe koşulduğu süreçlerin düzenlenmesi öngörülmektedir. Okulların araç-gereç ve teknoloji açısından yeterli duruma getirilmesi; sınıfların fiziksel açıdan program etkinliklerini uygulayabilecek ve öngörülen becerileri kazandırabilecek konuma getirilmesi Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğretme-öğrenme sürecinin daha verimli duruma getirilmesi için getirilen öneriler arasındadır. NCSS (2008) Sosyal bilgiler dersinde öğretme-öğrenme sürecinin anlamlı, bütünlleştirici, değer temelli, zorlayıcı ve etkin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin anlamlı olabilmesi için bilgi, beceri ve tutumları üzerinde yapılandırılması gerekmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler programı bilgi, beceri, değer ve kavramlar üzerinde yapılanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretme-öğrenme sürecinin anlamlı olması için programın kalıcı anlayışlar, gerekli sorunlar, önemli düşünce ve amaçları temel alan bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ağı üzerine yapılandırılması gerekir. Sosyal Bilgiler öğretme-öğrenme sürecinin bütünlleştirici olması için programın geçmiş, bugün ve geleceği ilişkilendirmesi, çeşitli disiplinlerden yararlanması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretme-öğrenme sürecinin değer temelli olması için demokratik toplumlarda var olan hak, eşitlik, özgürlük gibi kavramların sınıfa yansıtılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretme-öğrenme sürecinin zorlayıcı olması için öğretmenlerin öğrencilerden bekledikleri standartları onlara açıklamaları gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretme-öğrenme sürecinin etkin olması için

ise öğrencilerden ne öğrendikleri konusundaki düşünceleri istenmektedir. Bu araştırmada incelenen çalışmalar ve alanyazın bağlamında Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrenci merkezli, yaşama dönük ve eğitim teknolojileriyle desteklenen süreçleri desteklediği söylenebilir.

SBÖP ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda değerlendirme boyutunun en fazla sorun yaşanan alan olduğunu görülmüştür. Bu konuda elde edilen bulgular, değerlendirme çalışmalarının hazırlanması ve uygulanması, ölçme-değerlendirmede yaşanan sorunlar ve değerlendirmeye ilişkin eğitim gereksinimleri temaları altında toplanmıştır. Alanyazında sıklıkla vurgulanan nokta, programın değerlendirme bölümünün daha açık ve anlaşılır duruma getirilmesi; ölçme araçlarının üniteler içinde nasıl kullanılacağına açıklanması, değerlendirmenin yeri, zamanı ve ölçme araçları bakımından ekonomik ve uygulanabilir

olmasıdır. Alanyazın, programın değerlendirme boyutuna ilişkin olarak öğretmenlerin hizmetöncesi ve hizmetiçi eğitime gereksinim duyduklarını, öğretmenlerin yanı sıra müfettişlerin ve velilerin de ölçme değerlendirme konularında eğitilmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutlarında yapılan program değerlendirme çalışmaları ışığında sürekli geliştirilmelidir. Çünkü toplumun gereksinimlerine yanıt verecek bireylerin yetiştirilmesi ancak çağdaş, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyumlu programlarla gerçekleştirilebilir. Sözü edilenler bağlamında geleceğin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının sahip olacağı düşünülen özellikler programın temel öğeleri kapsamında Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Geleceğin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Özellikleri

Amaçlar	İçerik	Öğretme-öğrenme süreci	Değerlendirme
Çağdaş gelişmeler ışığında amaçlar toplumun beklentilerine duyarlı oluşturulacaktır.	İçerik dünya vatandaşı yetiştirmeye yönelik bir yapıda olacaktır.	Eğitim teknolojisi olanaklarından daha yoğun biçimde yararlanılacaktır.	Ailenin gözlem ve görüşlerine yer verilecektir.
Amaçlar gelecekte daha somut ve işevuruk biçimde hazırlanacaktır.	Evrensel değerlere vurgu yapan öğeler içerikte daha çok ve daha sık yer alacaktır.	Okul ortamı öğretme-öğrenme sürecinin zenginleştirilmesine daha da olanak tanıyacak biçimde düzenlenecektir.	Öğrencilerden uzaktan eğitim olanaklarını kullanarak ulusal ve uluslararası projeler hazırlamaları beklenecektir.
Amaçlarda evrensel bilgi, beceri ve değerler ön plana çıkacaktır.	Programda bölgesel farklılıkları dikkate alan esnek bir içerik anlayışı egemen olacaktır.	Yaparak-yaşayarak öğrenmeye dayalı işbirliği içinde yürütecekleri sınıf dışı çalışmalar daha fazla önem kazanacaktır.	Sürece dayalı değerlendirme araç ve teknikleri teknoloji desteği ile işe koşulacaktır.
Amaçlar öğrencinin çok yönlü ve yaşam boyu gelişimini destekleyici nitelikte olacaktır.	Disiplinlerarası ilişkilendirmelere daha açık ve daha somut biçimde yer verilecektir.	Öğrenciler ilgileri doğrultusunda araştırma yapmaya yönlendirilecektir.	

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu öneriler getirilebilir:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının;

- kazanımları öğrencilerin gelişim ve hazırbulunuşluk düzeylerine uygun, programın diğer öğeleri, ara disiplinler ve diğer derslerle ilişkilendirmeye olanak sağlayan, aile katılımını destekleyen bir biçimde hazırlanmalı ve uygun biçimde ifade edilmelidir.
- içeriği güncel, yaşama dönük, ulusal ve evrensel özellikler bakımından dengeli, yakından uzağa, çevre, toplum ve çağın gereksinimlerine yanıt verecek nitelikte olmalıdır.
- öğretme-öğrenme süreci öğrenciyi etkin kılan, öğrenci merkezli yönetme ve tekniklerle, öğrencinin araştırmasını, eğitim teknolojilerinden etkili biçimde yararlanmasını öngören etkinliklerden oluşmalı; okullar fiziksel altyapı ve teknolojik donanım bakımından programı uygulamaya olanak sağlayacak duruma getirilmelidir.
- değerlendirme boyutu açık, anlaşılır, uygulanabilir yapıda olmalı; öğretmene kazanımların gerçekleşme düzeyini belirleme konusunda bir rehber olmalıdır.

Kaynakça

- Akdağ, H. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri (Konya İli Örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdağ, H. (2009). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya ili örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 1-14.
- Akgül, N. İ. (2006). *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler ve Karşılaşılan Sorunlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Algan, S. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Ölçme ve Değerlendirme Öğesinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Altınöz, S. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri (Bolu İli Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, A. & Demirel, Ö. (2007). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 175, 198-209.
- Aslan, D. (2009). İlköğretim programı Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırma Yaklaşım Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ataman, M. (2007). *Benzeşen ve Ayrışan Yönleriyle 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4.-5. Sınıflar) Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Teknikleri ve Bunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atik, A. (2006). *Yeni İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yaratıcılık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Ayten, P. (2006). *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersini Yürüten 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, F. (2007). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. (Meram İlçesi Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuklu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dılmaç, Y. (2008). *Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96.
- Ekinci, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırma Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Erköse, E. (2007). *Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Sakarya İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ersoy, A.F. & Kaya, E. (2008). Sınıf öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına (2004) İlişkin Yaklaşımları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 285-300.
- Ersoy, F. G. (2009). *Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması ile İlgili Değerlendirmeler (Konya İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gömlüksiz, M.N. & Bulut, İ. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkiliğinin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 47, 393-421.
- Gömlüksiz, M.N. & Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği). *Milli Eğitim*, 190, 145-166.
- Gültekin, M. (2005). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrenme Ürünlerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5 (2), 517-556.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ed. Ş. Yaşar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 57-78.
- Güven, B. & Alp, S. (2008). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Kazanımlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Milli Eğitim*, 177, 153-165.
- Hersan, E. (2008). *2004 Yılı İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Veli Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnan Koroğlu, F. (2006). İlköğretim 1. Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ile İlgili Sorunlar. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kaya, E. & Ersoy, A.F. (2007). Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar ve Çözümler. *Öneriler. VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 141-146.
- Kılıçoğlu, G. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Kars İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Kuyucu, İ. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Öğretim Programının Uygulanmasının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Selçuklu İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Michaelis, J. U. and Garcia, J. (1996). Social studies for children a guide to basic instruction. (Eleventh edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2004). *Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Erişim Tarihi 12 Eylül 2009, <http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?islem=1&kno=38>
- NCSS. (1994). *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for the Social Studies*. Washington, DC: National Council for the Social Studies.
- NCSS. (2005). A Vision of Powerful Social Studies Teaching and Learning. Erişim Tarihi 2 Ağustos 2011, <http://www.socialstudies.org/positions/powerful/>

- Özçelik, D.A, Gelbal, S., Güler, N., Türkmen, M., Ateşok Deveci, N., İyitelikara, T. & Kaya, S. (2009). 2005-2006 Öğretim Yılı İlköğretim 6. Sınıfların Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim (Müfredat) Programının Değerlendirilmesi. *III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı*, 16-20.
- Öztürk, C. & Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. Cemil Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-31). Ankara: Pegem A.
- Sönmez, V. (2001). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı.
- Şimşek, N., Aydonözü, D. & İbret, B.Ü. (2009). Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Müfettiş Tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2), 513-524.
- Turan, E. (2010). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Ölçme Değerlendirme Yöntemlerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulu Kalın, Ö. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum. (t32)
- Uslu, E. (2007). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen ve İdareci Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Şırnak İli Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Uzun, A. (2007). 2005-2006 Öğretim Yılında Uygulamaya Başlanan Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkında Öğretmen Görüşleri (Ankara İli Pilot Okullar). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*, Ankara: Sim, 329-342.
- Yaşar, Ş. (2009). Comparison of the 2004 SSEP with NCSS Themes. *The Asian Conference on Education: Local Problems, Global Solutions Proceedings*, 1352-1360.
- Yavuz, İ. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, G. (2010). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ölçme ve Değerlendirme Boyutunun Etkililiği Üzerine Bir Eylem Araştırması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldım, A. & Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Beşinci Baskı. Ankara: Seçkin.